

Tarbuş konflikti

Category: Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 26 января, 2025

Tarbuş konflikti TARBUŞ KONFLIKTI

Müsüriň patyşasy Fuat

1932-nji ýylyň 29-nyj oktýabry. Respublikanyň döredilen gününiň baýram edilýän günü mynasybetli «Ankara Palas» otelinde bal gurnaldy.

Daşary ýurtly wekilleriňem gatnaşan aşsamynyň birnäçe aýlap dowam etjek konflikte sebäp boljagyny bilyän ýokdy.

Konfliktiň sebäbi feska (osmanly şapkasy) boldy!

Bala resmi egin-eşikli gelen müsürli ilçi Abdylmälík Hamzanyň kellesinde feska (Müsürde oňa tarbuş diýilýärdi) bardy.

Tarbuş döwlet işgäridigiňi aňladýan siwmoliki başgapdy we Kawalaly Mämmedaly paşa döwründen bări geýilýärdi.

Türkiye bolsa 1926-nyj ýylda «Şlýapa hakdaky kanuny» bilen Mahmyt II-den – 1829-nyj ýyldan bări osmanlynyň resmi başgaby

feskadır, saryk geýilmegini gadagan etdi.

Balda bolup geçen waka iki hepdeden soñ «Daily Herald» iňlis gazetinde çykdy. Atatürk bala gatnaşan müsürli ilçini feskaly görende sowuk salamlaşanmyş we oña tarbuşyny çykarmagy buýrupdyr. Kemsidilmä uçrandygyna garamazdan ilçi diplomatiki oňsuksyzlygyň orta çykmagyny islemändigi üçin talaba boýun egenmiş...

Habaryň çeşmesi bal gijesine gatnaşan iňlis diplomatlarynyň Londona ugradan maglumat habarnamasdy.

Müsür habar beriş serişdeleri iňlis gazetiniň habaryna salgylanın badyna köpçüligiň arasynda «tarbuş hadysasy» ulalyberdi. Milli buýsançlarynyň depgilenendigini pikir edýänler Türkiýäniň garşysyna çykyş edip başladylar. Hadysa ulaldy. Käbir gatlaklar Türkiye bilen gatnaşyklaryň doly kesilmegini talap etdi.

Müsür Türkiýä gazaply nota iberdi...

Ýogsa-da... Habar dogrumydy?

* * *

1832-nji ýylyň 8-nji dekabry.

Daşary işler ministri Tewfik Rüştü Aras Müsüriň notasyna jogap berdi:

“Balyň resmi böлümi gutaryp, biraz cynlakaý hereket edilýän ikinji bölegine geçilmäňkä ilki resmi lybaslary bilen gelen diplomatlaryň isleyişleri ýaly resmi lybaslaryny çykaryp arkaýyn oturyp biljekdikleri aýdyldy we müsürli ilçi-de feskasyny çykardy. Iňlis gazetiniň aýdyşy ýaly hadysa asla bolup geçmedi. Ýurduň baştutany Abdylmälík Hamzany şol gün aşsam başga döwletiň wekili däl-de, hakyky dost ýaly görüpdi we oturşypdy».

Berlen şeýle beýanata garamazdan Müsürde dartgynlylyk dowam edipdir. Wagtyň geçmegi bilen müsür halky «tarbuş tarapdarlary bilen tarbuşa garşı gidýänleriň arasynda ikä bölündi!»

Iňlis gazetiniň şeýle habary bermek bilen meçew beriji formada dowam etdirmeginiň gizlin maksady barmydy?

Maksat Türkiye-Müsür gatnaşygyny bozmakmydy? Ýa bolmasa müsür

jemgyýetçiligini bölmekmidi?

Iňlisler müsür eksplitasiýasyny 1922-nji ýylda soňlandyranam bolsa, goşunlaryny ýurtdan çykarmaýsy ýaly, Sues kanalynyňam gözegçiliginden el çekmedi.

Iňlis imperializmine garşıy çykan nasionalistler, çepçiler, täze gurlan «Ihwan» («Musulman doganlar» uly göreş alyp barýardy. «Tarbuş konfliktiniň» oppozisiýany bölmek maksady bardy: Özem Türkiye halyflygy ýatyranda-da iňlisler ýeňastyndan «halyflyk Müsürde dowam etmeli» kampaniyasyny ýoredip, oppozisiýany parçalapdy. Tarbuş munuň şoňa meňzes syýasy guralydy!

Iňlisler Müsüriň bir bitewi döwlet bolma müddetini, sekulýar gözlegde bolmagyny, goşun bölümlerindäki hoşnutsyz türk-çerkez ofiserleriniň agramyny paltalajak bolýardy...

* * *

Ýokarky taryhy epizody bermegimiň sebäbi bar.

Şeytmegiňizi isleýärin:

Mediýada çykýan habarlary, aýratynam daşary ýurt habar beris serişdelerini şeýle pikir bilen yzygiderli okaň: Maksat näme? Global mediýa uç-gyraksyz kabul etme (восприятие), propoganda merkezi. Olaryň hemmesi diýen ýaly «hojaýylarynyň» syýasy bähbitleri üçin «habar» çykarýar. Elmydama eserdeñligi elden bermeseňiz zyýan görmersiňiz.

Meselem: Erdoganýň özi ABŞ-na gidesi gelenokmy ýa-da Ak Tam Erdoganýň gelmegini islänok?

Iki ýurduň mediýasynda bolmagyna garaşylýan resmi sapar barada habarlardyr düşündirişler berilýär. Edil ýöne psihologiki propoganda görevi barýan ýaly! Munuň iň geň ýeri-de, Külliýe (Prezident köşgi) bu barada hiç hili beýanat berenok.

9-njy maýda bolmagyna garaşylýan resmi saparyň üstünde gaýtupan turzulmagynyň çuň manylarynyň bardygyny pikir edýärin.

Men öň «Erdoganýň daşynyň gabalandygyny» ýazypdym. ABŞ resmi sapary bilen kimdir birileri bu gabawy ýygırmak isleýärmi? Ya bolmasa Erdogan gabawy böwüsmek isleýärmi?

Şuňa we soňky döwürde zol başdan geçirýän wakalarymyza ýokarda

ýazanlarymy ýatdan çykarman baha beriň.

Bellik: Zähmetkeşleriň 1-nji maý baýramy gutly bolsun.

Soner ÝALÇYN.

«SÖZCÜ» gazeti, 01.05.2024 ý. Publisistika